

Torkel Hollsten och Kronprins Gustaf Adolf

Om Torkels öde

Att min förfader Torkel Hollsten dog i fångenskap i Finland 1789, har jag, via uppgifter i kyrkoböcker, vetat sedan länge. Han var då 38 år gammal och efterlämnade i Fotskäls socken hustru och tre minderåriga barn, bland dem min anmoder Karin.

Spår kring vad som hänt fick jag först efter läsning i boken En bok om I15, där det framgick att knektar från Älvsborgs regemente bemannade linjeskeppet Kronprins Gustaf Adolf i Karlskrona 1788. I steg två fann jag på Riksarkivets hemsida fartygets mantalsrulla och i denne hittade jag till min glädje Torkel.

Om kriget finns naturligtvis mycket skrivet, men faktiskt också mycket om fartyget, som naturligtvis var uppkallat efter Gustav III:s son, sedermera Gustav IV Adolf. En dagbok av Gustaf Harald Wahlbom, som var med på fartyget, var speciellt spännande (se bilaga). Nedan följer en del kring det jag hittat.

Precis när och hur Torkel dog vet jag fortfarande inte. Uppenbarligen blev han tagen till fånga 6 november 1788 i samband med att Gustaf Adolf övermannades av ryssarna. En trolig möjlighet är att han dog av den sjukdom som grasserade på Vladislav, men i detta fall borde han ha dött redan 1788.

Lite mer om Torkel finns här: <http://ionnyolof.se/torkel-hollsten/>

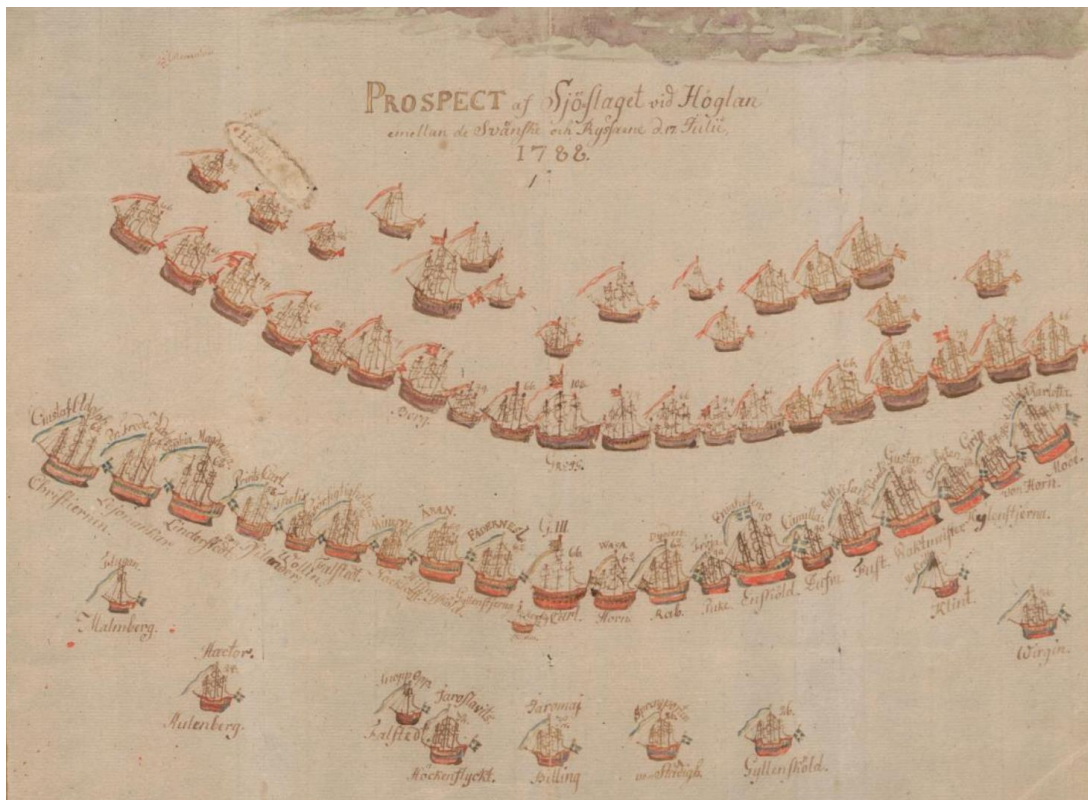
Marsch till Karlskrona

I början av kriget 1788 blev en styrka om 215 man från Älvsborgs regemente kommenderade till örlogsflottan. Man gick med "marsch-force", dvs till fots och i vagn, till Karlskrona. Man fick där utgöra marininfanteri på Kronprins Gustaf Adolf. Befälhavare var överstelöjtnant Harald af Christjernin.

Slaget vid Hogland

Kronprins Gustaf Adolf deltog tillsammans med 14 andra linjeskepp och ett antal fregatter i slaget vid Hogland i Finska viken 17 juli 1788. Under detta, som brukar betraktas som oavgjort, utmärkte sig Gustaf Adolf genom att man fick det ryska 74-kanonersfartyget Vladislav att kapitulera.

Nedan en samtida teckning av slagordningen. Gustaf Adolf ligger längst ut till vänster i den svenska linjen och befälhavaren Christjernin är angiven.

En epidemi bryter ut

Att man bordade och tog fångar från Vladislav, skulle visa sig ödesdigert. Besättningen var drabbade av en allvarlig sjukdom, återfallsfeber (bakterien *borrelia recurrentis*). Sjukdomen spred sig snabbt inom den svenska flottan, till Sveaborg och senare Karlskrona, vilket förlamade de fortsatta krigshandlingarna. Man räknar med att 20 000 ska ha dött i epidemin.

Ämnet har behandlats i en avhandling av Magdalena af Hällström vid Helsingfors universitet, 2007:

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19594/ensjukdo.pdf?sequence=2>

Här beskriver hon bla de eländiga förhållanden i Karlskrona, Sveaborg och ombord på skeppen.

Fartyget går under, besättningen i fångenskap

Som Wahlbom beskriver patrullerade Gustaf Adolf i början av augusti för att visitera engelska fartyg på väg till Petersburg. Den 6:e stötte man på den ryska flottan. Övriga svenska fartyg hann sätt sig i säkerhet men för Gustaf Adolf, gick det sämre, som Wahlbom berättar:

”...det visade sig att skjeppet ej ville falla rätt i vinden utan föll om styrbord så att vi måtte *falla rund* för att komma rätt under segel. Därigenom kom vi så långt ner i lä, att vi en mil från hamnen^{1,2} stötte på grund.”

Fartyget intogs av ryssarna och besättningen togs tillfånga. Dagen efter brände ryssarna skeppet.

Besättningens vidare öden

I Wahlboms dagbok kan man följa vad som hände de tillfångatagna officerarna från Gustav Adolf (se bilagan). Man fördes genom Ryssland och det går att via ortnamnen följa deras väg. Det är

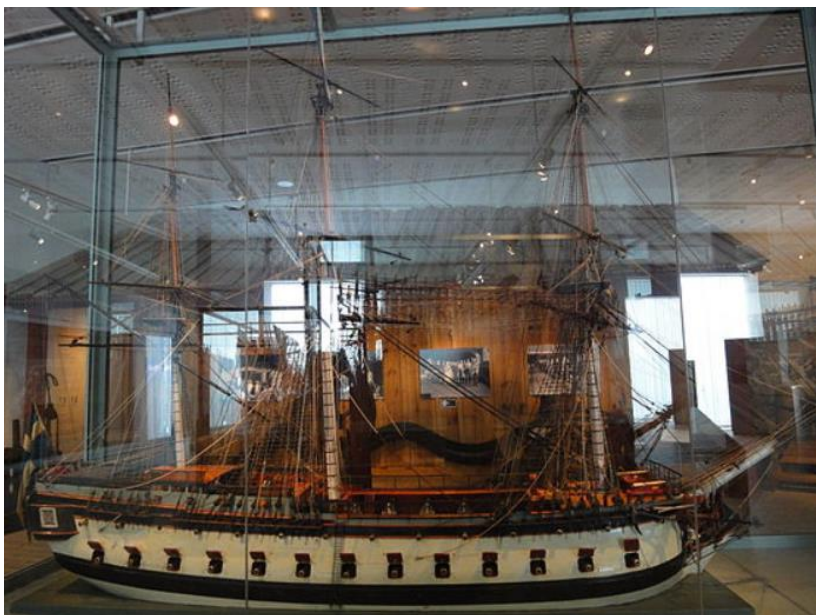
fascinerande att se hur väl de behandlades. Man blev inbjudna till den ryske amiralen, man besökte borgmästare, fick vara med om bröllop mm. Man får förmoda att den vanliga besättningen inte hade det lika bra. Dagboken slutar som sagt abrupt, så man vet inte precis vad som hände längre fram. Man vet dock att Wahlbom återvände till Sverige.

Skeppet byggs

Fartyget var ett sk linjeskepp och var 49,6 m långt och 13,59 m brett. Det var bestyckat med 62 kanoner. Besättningen bestod av 567 män.

Det byggdes i Karlskrona i början av 1780-talet och var helt färdigt 1784. Nio andra linjeskepp av samma typ byggdes undersamma period, planerade av Fredrik Henrik af Chapman.

Nedan en bild från Marinmuseet i Karlskrona av en samtida modell av fartyget.

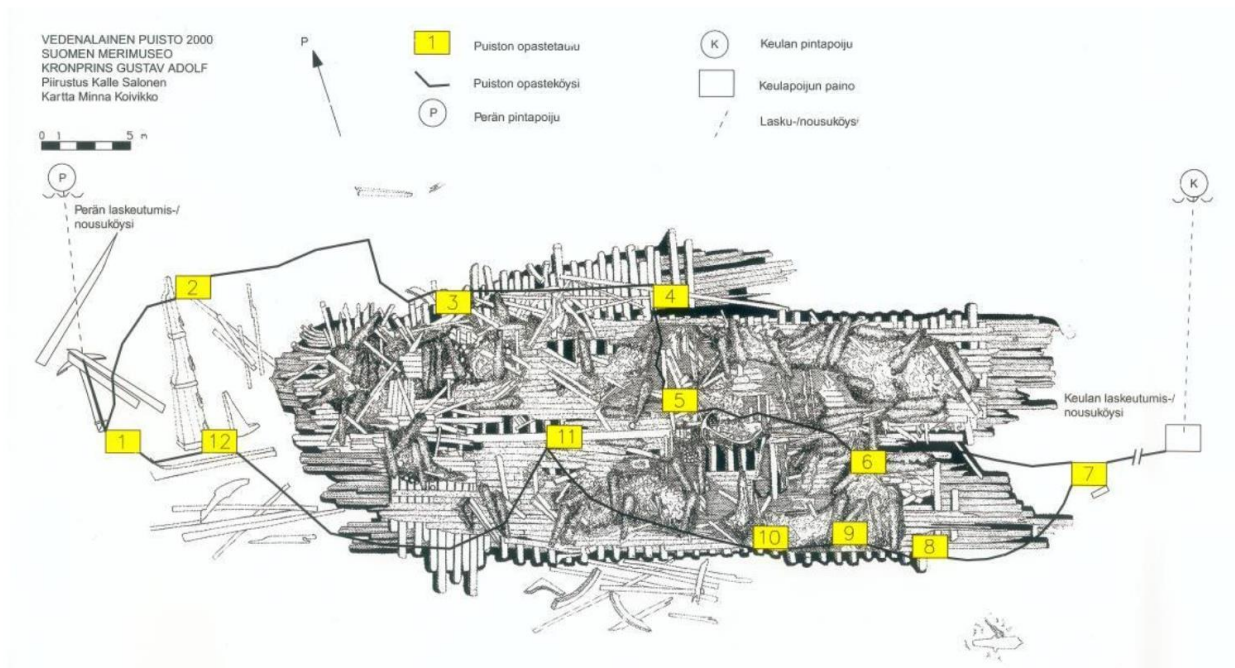
Skeppet idag

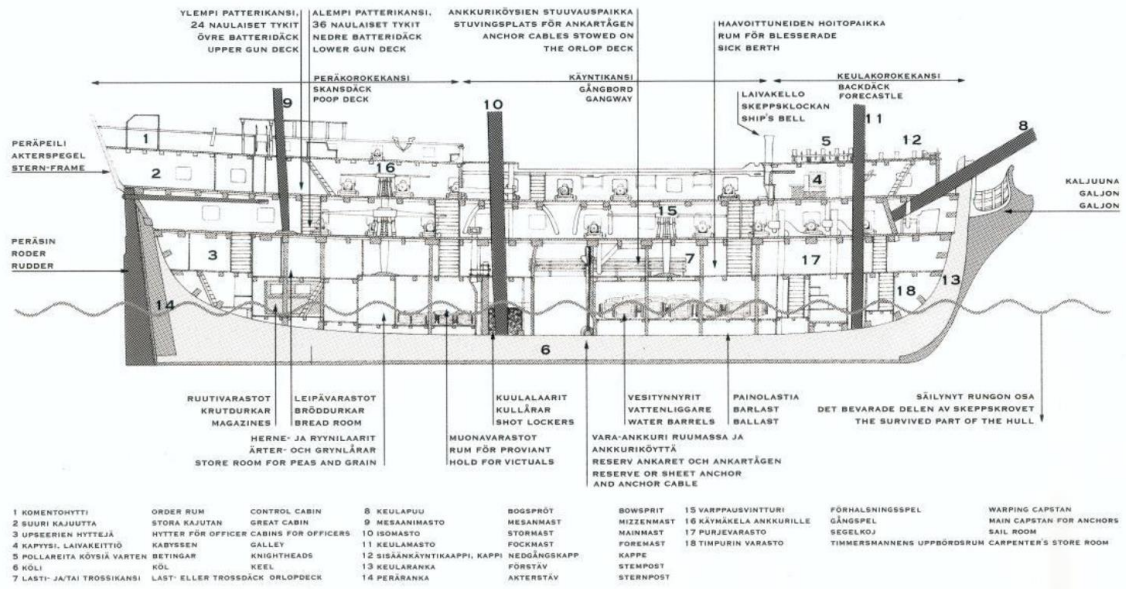
Vraket hittades 1995 och är beläget några sjömil sydväst om Gråhara fyr i Finska viken. Det ligger på 18-20 meters djup, utspritt över ett 100x100 m område. Området är inrättat som en undervattenspark för sportdykare, där det finns guidande rep med skyltar som berättar om fartyget.

Mer information finns hos finländska Museiverket, se <https://www.museovirasto.fi/sv/kulturmiljo/arkeologiskt-kulturarv/kulturarv-undervatten/helsingin-hyllkypuisto>, där nedanstående bilder är hämtade.

Karta för dykare

Bilaga

Nedan ges ett utdrag från en artikel i Forum Navale nr 44 utgiven av Sjöhistoriska Samfundet, där man refererar delar av Gustaf Harald Wahlboms dagbok, se <https://sjohistoriskasamfundet.files.wordpress.com/2017/08/fn44-lag.pdf>.

Ytterligare ett vittnesbörd i ämnet föreligger i form av en "*Journal öfver Expeditionen år 1788 med Svenska flottan bestående af 17 Skjopp*", en handskrift av Gustaf Harald Wahlboms^s i Sjöhistoriska museets arkiv. Dagboken inleds med en högstäm d bön; "Ack Herre Du Store Gud!--- Visa oss nu Din nåd, *Ditt* beskydd och Din välsignelse uti vårt tillstundande företagande, så att Svenske vapnen måtte njuta frugten af Din godhet och alla hjertan röras at tillbedja, lofsjunga och tacka Dig Hela Verldenes Herre. Bevara Konungen, beskydda krigsmagten, och fräls alla dem som åkalla Dig rätt; ---"

"År 1788 den 26 majj fingo vi ordres att vara marschfärdiga för att med alt fält Equipage lämna Landserona Guarnizon". De marscherade sedan till Carlskrona och fick av hertig Carl, flottans storamiral, order att embarkera på den färdigutrustade flottan. Trupperna fördelades på fartygen, så att Wahlbom med tolv man placerades på "60 Canon-Skjeppet Gustaf Adolph, som fördes af Hr Öfverstelieutnanten och Riddaren Harald af Christjernin". ⁶ Den 7 juni var han ombord på "Fäderneslandet", fregatterna "Thetis", förd av majoren Lars Wollin, och "Patrioten". Det "gjordes Signal från Chef Skjeppet att exercera blindt med Canoner samt med löst krut ur hand gevären". Efter några dagars kryssning utanför Carlskrona fann han senare, att "vi hade satt kosan rakt åt Finland". I vackert väder skymtade de fyrbåken på Ölands södra udde, och med kikare kunde deseHoburgen på Gotland. Den 1⁷.: "skjöt vi 60 skått med krut utur öfra lagets Canoner". --- "Hela flottan skjöt äfven, h vilket var ett ganska vackert object för ögat".

Den 18. fick "Thetis" order att preja en engelsman. Den 19. -"torsdag lugnt väder. Kl. 10 förmiddagen hälsade vi på Chefsskjeppets officerare, som stodo på gångbordet och gjorde honnör med infanteriet för Hertigen, som sjelf vid gångbordet hälsade på oss och tog af hatten". Den 21. började med en laber kultje. "Kl. 1/2 8om afton uti OSO fick vi sigte på 7 örlogsskjepp. 'Gustaf Adolph' var då Ledare, uti omvänd ordning. Vi jagade med alla segel för att hinna de 7 Skjeppen, men, emedan de voro på flera mils distance, och de styrde samme cours som vi, så kunde vi ej hinna dem förrän kl. 2 om natten. Kl. 1/2 10 om afton lät Hr Öfverstelieutnanten besättningen som var vagtfri, gå och lägga sig, och bad oss gå ner och vila till dess vi fick vidare bud. Det gjorde vi, och fick sofva till kl. 1/2 12, då vi af allarmet vaknade och hörde att det hade varit en Officer ombord hos oss ifrån Chefskjeppet, som medbragt ordres till *klart Skjepp*. Vistego upp, och gick genast att afvagta Hr Öfverstelieutnantens ordres, fick då dess tillstånd att ännu vila ett par timmar och blefvo severade Caffé och the. Jag lade mig på sängen att åter såfva en stund, till d. 22 kl. 1/2 2 söndagsmorgon, då larmtrumman gick och skjeppet var aldeles klart till action. Vi sågo då att det var 3 Ryska Skjepp ungefär af 110 Canoner och 4 fregatter, som lågo i lä om babord för oss, vi fingo genast ordres att segla förbi utan att skjuta, ehuru alla canoner voro skarpladdade och luntorna i full brand. Under det vi seglade förbi, hade fregatten Thetis fått ordres⁷ att segla till Ryska flottan, förmodligen af ordsak att fråga Ryska Esqvadern om den ej ville salutera Svenska flaggan. Thetis sände en Escaloupp till Ryska Chef Skjeppet, som kom tillbaka, men en stund efter kom en Slup med 2 officerare från Ryska Chef Skjeppet till Hertigen; efter en timme återvände de tillbaka. Hvarefter vår Escader d. 22. blefvo saluterad

med 13 canon Skott; hvarpå Hertigen svarade med 8. Under beständigt klart Skjepp seglade vi förbi den Ryska flottan utan att något fientligt förspordes. Kl. 10 upphörde klart skjepp och vi lämnade Ryska flottan i sin cours SV till V och toga cours NO till O. Hvilken cours den 23 Måndag så mycket ändrades, att vi låg alla N 1/2 O. Om afton som var midsommars afton rogade besättningen sig på Backen med att dansa och leka".

Den 28. ankrade de på Hangö yttre redd. Den 30. hade överstelöjtnanten varit ombord hos hertig Carl och medförde hans befallning, att de med skeppet Hedvig Elisabeth Charlotta och fregatterna Fröja och Minerva skulle löpa ut och kryssa under översten greve Wachtmeister, som förde 70 kanonskeppet "Prins Gustaf". Den 1 juli kom Gustaf III från Stockholm till flottan på jakten Amphion: Den 6. var vackert väder. "Kl. 10 fick vi en stor flotta i sigte i NV och som vi tänkte vara Ryska flottan, hvarpå vi på signal gjorde klart skjepp". Dagen därpå meddelades, att "krig nu var med Ryssland förkunnat".

Den 8. pejlades kyrktornet i Reval. De fick i sikte tre ryska örlogsmän, av vilka två gav sig utan strid. De följande dagarna kryssade fartyget inåt de finska skären i gott väder. Den 17. fick de se en stor seglare, "som förebådade oss den häftiga combatten, som om eftermiddagen förestod oss". Snart var hela ryska flottan i sikte. "Klart Skjepp gjordes och alt var färdigt att afvagta fiendens ankomst, som skedde kl. 1/2 4, då vi kunde se Ryska flaggan och räknade 33 större och mindre skjepp, 1 af 108 canoner, 8 a 66, 8 a

74, 4 fregatter a 44 canoner och 4 mindre samt transport skjepp. Ryska flottan commenderades af amiralen Greigh^s och 2ne contre amiraler. Kl. 1/2 på 5 voro vi så nära att canonaden börjades af vårt främsta skjepp Hedvig Elisabeth Charlotta. Knapt 3 skått voro lossade förrän Ryskaskjeppen svarade ur samma ton, så att det i ett ögonblick blef den häftigaste eld, och som · continuerade till kl. 1/2 11 om afton. Öfverstelieutnanten Gref Horn och Capitain Fust^s blefvo af en och samma kula bleserade så att de dogo om 2 dagar, äfven måtte Capitain von Horn undergå samma öde. Våra skjepp voro för öfrigt rätt illa tilltygade. Ett Ryskt 74 canon skjepp med något öfver 700 mans besättning var skjutit redlost så att det strök flaggan, hissade Svensk flagg och blef af Gustaf Adolph tagit till pris. ¹⁰ Under action förlorade vi 74 canonskjeppet *Prins Gustaf*, som blef tagit af Ryska flottan sedan det hela tiden hade slagits med 2 Ryska och skutit bort all sin ammunition. Det commenderades af Öfversten och Riddaren Gref Wachtmeister". Den 21. kom överstelöjtnant Christiernin åter ombord från Helsingfors, "där Ceremoniel Prossessjon hade förrättats med Ryska flaggorna, som buras af öfverstelieutnanter upp i kyrkan, hvarvid äfven Te Deum afsöngs.

Efter ceremonien eclatterade Hans Maj:t den nya Riddar-Orden af Stora korset, hvarutaf Hans Kongl. Höghet Hertig Carl med Excellensen Gref Wrangel samt 4 Öfverstar och Öfverstelieutnanter blefvo Riddare, samt befordrade sedermera alla på flottan varande amiralitets officerare en grad högre. " ¹¹⁾

"Den 22. Tisdag om eftermiddagen begrofs Gref Horn, Capitainerna von Horn och Fust under saluterung ifrån deras skjepp och fregatt." Den 24: "Lade Chef-skjeppet och hela flottan in på inre reddan vid Sveaborg, för att repareras, utom Gustaf Adolph, Försigtigheten, Fred. Adolf, fregatterna Thetis och Jarramas, som hade fått ordres att löpa ut och kryssa". Därvid prejade Thetis en "engelsk Copvardie man". I fortsättningen deltog "Gustaf Adolph" i visitation av engelska fartyg på väg till Petersburg "med canoner och lavetter".

Den 6 aug såg man hela ryska flottan "komma med vordevind ner på oss".

"Vi fick genast signal att med skyndsamhet gå till segels för att komma undan fienden"- "det visade sig att skjeppet ej ville falla rätt i vinden utan föll om styrbord så att vi måtte *falla rund* för att komma rätt under segel. Därigenom kom vi så långt ner i lä, att vi en mil från hamnen¹²¹ stötte på grund. Vid andra stöten gick storstången af och öfverbord, och skjeppet stod aldeles fast. Ryskaskjeppen hade under tiden hunnit så på oss, att så snart di märkte att vårt skjepp stod på grund kom di genast och attackerade oss med canonerna. Vi svarade med vårt öfversta lag som var till hands, strök sedan flaggan och gaf oss till fånga". Därpå kom två ryska officerare ombord och fick nycklarna till krutdurkar och rum. Översten och några andra officerare, bland dem författaren, for till ryska amiralskeppet, Rostislaff. "Vi blefvo där ganska höfligt emottagna och åto middag med amiral Greigh". Översten gav Wahlbom order att ta sig ombord på det erövrade fartyget och fick tillbringa natten på väg dit på en jakt "med 2:ne liderliga och fulla ryska officerare, och en gudlös och oförfaren besättning".

"Den 7. torsdag kommo vi kl. 10 ändteligen fram till vårt skjepp i största lifsfara och trängsel emellan ryska slupar som lågo och röfvade och stulo öfverallt i skjeppet, intet stort agtandes hvad ryska officerarna befalte. Då jag kom upp på skjeppet igen, fant jag hvarken mina saker eller mina cammerater. Det enda jag fant uti min hytt var min stålvärja, som de ströfvande ryssarna ännu ej hunnit uppsöka och borttaga. Min inquietude, att länge vara på det skjeppet, hvarest tusen våldsgjärningar begicks ibland en hop otamde ryssar, och som, hvilket var ännu värre, om en timma skulle sättas i brand, öfvertalde mig att på det högsta skynda på vår afresa." Hans glädje var då "obeskriflig". "Vi hade seglat en half timma, då vi såg den sista slupen tända eld på skjeppet med en svafveltråd och löpareld. I ett moment var hela aktersta delen af skjeppet i ljusan låga. Canonerna som alla voro laddade med kulor skjöt af sig sjelfa under elden och förorsakade ett vackert men bedröfveligt fyrvärkerie. Elden varade till kl. emot 7, då sista krutduren sprang." De blev sedan förda till ett 74 canonskepp, Pimiate Estaphia.n> "Där blefvo vi ganska höfligt och beskjedeligt emottagna." På aftonen blev de serverade vid skeppschefens bord. Själv talade han bara ryska, men bland de övriga var åtskilliga, som talade tyska och franska, i synnerhet 2ne "charmanta" löjtnanter, "som gjorde sig en ära af att vara oss till tjenst och nöje".

Den 9. gjorde de sig färdiga att föras till Reval, där de ankrade på reddan. Hela besättningen transporterades i land och mottogs av guvernören och kommandanten. De fick sig tilldelade ett stort trähus, utan möbler. Dagen därpå var de bjudna till överste Christiernin, som hyrt sig ett värdshus i staden. Av ett brev från amiral Greigh till hertig Carl att döma blev de mycket väl behandlade.¹⁴> De hade på hedersord full frihet att röra sig utan bevakning. Vid middagen var också en stor del av ryska flottans officerare närvarande, "ett vackert ställe, vi kunde glömmavivoro fångna".

Den 11. åt de middag hos översten på värdshuset, och därefter besåg de staden, och Wahlbom fann den "tämmelig stor men ej reguliert bygd", med krokiga och sneda gator. Det fanns flera kyrkor, och bland invånarna många svenskar och tyskar, vilket gjorde deras sejour "tämmeligen kort och drägelig". Ä ven de ryska ämbetsmännen "visade oss all politesse och häftighet". De bevittnade märkliga, typiskt ryska processioner och lade bl a märke till kvinnornas besynnerliga klädsel. Dagarna förflöt på ett enahanda sätt, dock avbrutna av t ex en inbjudan av "placemajoren" Rabritz att spisa middag på "klubben". På eftermiddagen gick Ryska flottan till sjöss. Tillsammans med några kamrater var han även bjuden till en köpman Miihlen till en utmärkt konsert, med skickliga musiker.

Den 24. lämnade de Reval, och dejeunerade hos Presidenten Rosenberg, 2

verst utanför staden. De reste utan bevakning, endast med en rysk major, Alexander Raschouttin, medföljde för att "hjälpa oss med skjuts och språket m m". De passerade Dorpat. De besåg staden i sällskap med en assessor, Baron Ungern von Sternberg. "Middagen spisade vi på ett värdshus på Herr Öfverstens bekostnad". De reste genom ett naturskönt Lifland, "det vackraste land i världen". Det var den 1. sept.

De gjorde uppehåll i Pleskov på andra sidan gränsen, där de blev inkvarterade "hos bönder och usla handverkare uti dåliga quarter", då staden varit utsatt för en svår våld. De blev inbjudna till middag, dels av översten på ett värdshus, dels av guvernören Pihl, "en honett och artig herre", men varken denne eller hans fru kunde annat språk än ryska. Kommendanten, som också gav dine, talade emellertid liksom sin fru både tyska och franska. De kunde där glädja sig åt ett utomordentligt forte piano. Även vice guvernören visade sin gästfrihet i form av en måltid, som "var den kräseligaste någon privat kan åstadkomma". En dag marscherade den garnisonerade bataljonen från Pleskov till finska gränsen, "ibland dem var 80 års gubbar, halta, lama, blinda och döfva samt 13 års pojkar, som voro soldater". Sedan de dinerat hos både guvernören och vice guvernören, gjorde de sig färdiga att lämna staden. Vid ett posthus på vägen blev de av en ryss vid namn Knias Muchezkoij inbjudna till dennes gods Wisozko. Han talade tyska och "undfägnade med en pipa tobak, en sup brännvin, en smörgås och engelskt öl". Därefter kom de den 16 sept. till staden Parkav, där de fick kvarter hos en änka. Staden var vackert belägen vid en å, men "oändligen illa be bygd". Mycken tid gick åt för att få nya hästar. De hade då tillfälle att observera en ny commendering soldater, som skulle till finska gränsen - "uselt folk allesammans, de voro dels för gamla dels för unga att gå i fält emot en sådan fiende som svensken". Vid ett annat hästbyte kom en ung adelsman och inbjöd dem till middag på sitt gods. Den ryska gästfriheten var genomgående storartad. Så mötte de på vägen en major, Sergeva Kuskalaeff, som inbjöd översten och hans följeslagare till sin egendom. "Där blefvo vi några dagar och rogade oss rätt mycket jämte det att vi mådde exellent väl. Det var en lustig, munter och rolig herre och sökte på allt uptänkeligt vis att raga oss". Han hade också en orkester med 7 pojkar, anförda av en gammal officer, "de gjorde alla dagar middagen angenäm med sin taffelmusique". I sällskap med en assessor fortsatte de den 28 sept. och kom följande dag till staden Toropitz. De gjorde den 2 okt. bekantskap med en med. dr. Stäfven, som talade bra svenska och dennes 2:ne kirurger, som talade tyska. Gatorna var "horribelt smutsiga", varför de drog sig för att gå ut. De fäste sig vid det "beständiga klämtandet uti alla kyrkorna" från morgon till kväll. Hela månaden vistades de hemma med avbrott för en middag hos den s k Goronitschen, d v s stadens guvernör. Efter middagen trakterades de med "syltsaker, caffe, the och pounsch". De gjorde ett besök i en kyrka, där en brudvigsel ägde rum - en ung köpman gifte sig med en 14 års flicka. "Hela kyrkan var eclarerad med vaxljus och fullstoppad med folk". På en pulpet mitt på golvet låg en beslagen bok med H. Nicolai porträtt, vilken tre gånger rundades av brudparet, som korsade sig och kysste porträttet. Efter ceremonin for gästerna till bröllopgården, där högtidligheterna "firades i 8 dagar med beständigt ätande, supande och dansande. Redan den 28 okt. kom vintern med fint slädföre". "Ockupationen" bestod mest i att läsa tyska och franska böcker".

Den 16 nov. blev författaren bjuden på ett nytt bröllop med ett stort bord, efter akten, i bröllopgården, där "vi sutto i 4 timmar, åto och drucko skålar. Därefter dansades till kl. 6 om morgon". Dagen efter fortsatte festen, sedan han fått en inbjudan från Doctor Stefen att infinna sig på bröllopet. Där träffade han översten, "som blef rätt nögd att få någon svensk att tala till". Nu

superades och dansades till kl. 5 om morgonen. "Då vi skildes åt, blef vi bjudna att dagen därefter infinna oss hos brudens mor, som var änka". Å ven då åt man kl. 10 på ett förnämt sätt vid ett tämligen väl anrättat bord, och sedan man där suttit nästan uti 4 timmar så börjades dansa till kl. 5 om morgon". Den U dec. eller den sista dec. enligt rysk tideräkning var alla bjudna på middag till "Goronitschen", som hade namnsdag, tillsammans med de förnämsta i staden; "Vi dansade och rogade oss till kl. 2 om natten". Eftersom fastan börjat, fick de se fisk av alla möjliga slag, "men oss var en apart anrättning af kött och ordentlig mat".

Den 24 dec. gick alla officerarna "en chorps" till överste Christiernin för att gratulera honom på "dess födelsedag", och på kvällen åt de "julegröten" hos honom. Några dagar senare återgäldade han deras besök. På nyårsdagen uppvaktades åter översten för att önska gott nytt år. Den 4 jan. var ryssarnas julafton, och en stor marknad hölls i Torapitz med "en faselig samling af ryska bönder". Därmed slöts den sex veckor långa fastan. "Det var lofligt att dricka både vin och brännvin, hvarutaf de sämre ryssarna äfven i hög grad profiterade". Den 5. var ryssarnas "juledag". På morgonen kom "flera partier af det sämre folket, söngo hos de bättre för deras Gudsbeläten, för hvilka beständigt brunno vaxljus".

Den 6 jan., som även var helgdag, var "alla de bättre fruentiroren ute och åkte på släda" - det gällde att se upp, när de ropade "Paddi", ur vägen. "Där sitta skönheter, både gifta och ogifta uti den strängaste kölden, sminkade uti en släda och låta åka sig på gatorna ända till dess det är öfvermörkt. De något sämre eller jungfrur och dylika smålällor däremot hafva sitt eget nöje, att i brist på equipage vara ute till fots. De samla sig på åtskilliga ställen uti stora skockar, sladdra, tassla, skratta och sjunga och äro capabia att uti smällkallaste vintren, på detta sättet i flera timmar stå och parade 24 ra för de förbiåkande. En del däremot af detta slaget sitta uti öppnade fönster, äro sminkade och behagsjuka, samt sjunga beständigt".

Den 7 jan. avslutades julhelgen "med ett hiskeligt klämtande uti alla deras kyrkor". Den 12. var ryssarnas nyårsdag, då förf. och hans kamrater var bjudna på middag hos Goronitschen.

Dagboken slutar den 17 jan. 1789. Någon förklaring härtill har ej stått att finna. Som framgått av Wahlboms dagbok, har behandlingen av de svenska krigsfångarna i Ryssland under nämnda tid varit synnerligen god. Det kan emellertid ha skett en försämring i fråga om krigsfångarnas villkor, något som kanske föranlett författaren att ej fullfölja sin dagbok till krigets slut. Måhända kan följande omständighet utgöra ett svar på frågan. I sin tjänsteförteckning av år 1794 har Christiernin gjort följande kortfattade men talande anteckning: "1790 den 22 nov. återkom efter svår och lång krigsfångenskap lyckligen till fäderneslandet och blev anbefalld att göra tjänst vid Kungl. Örlogsflottan i Karlskrona". "Vid passerandet av S:t Petersburg på vägen hem hade emellertid Christiernin blivit på det mest smickrande sätt emottagen av kejsarinnan Katarina II, som synbarligen var helt betagen i den ståtliga svenske sjöofficeren. Denne var emellertid klok nog att med iakttagande av all vördnad och artighet strängt hålla sig på defensiven - något helt främmande för honom, när det gällde 'affärer' till sjöss".

Genom sin stora duglighet blev af Christiernin konteramiral och kommandant i Karlskrona. Han avled 1799, 47 år gammal. "Under sista tiden av sin levnad bar han dock på ett 'lidande av den plågsammaste natur' - måhända en följd av den hårda fångenskapen i Ryssland" .15>

En rysk krigsfånge, brigadören, kaptan Berg, kommandant å "Wladislaff"

16> har i en rapport¹⁷¹ till Senatens greve Tiernisov, vicepresident i amt:s koll. i S:t Petersburg skildrat fångenskapen i Sverige.

Sedan Wladislaff kapitulerat, fick Berg överlämna sin värja, men vid presentationen för hertig Carl återfick han denna och tillförsäkrades genom konungen en viss rörelsefrihet, som icke fick missbrukas. Den 8 juli flyttade Berg jämte andra officerare till Sveaborg, där de fick "åtnjuta föda på kungens räkning". En afton träffade han Gustaf III, "som var ute och granskade både våra och sina sårade. När han märkte oss, stannade han och talade med oss samt bjöd till frukost följande dag. Kungen bedyrade då, att han försökte ordna de ryska fångarnas villkor så "trevligt som möjligt". Berg önskade skriva en rapport till Ryssland, men kungen tillät endast privata brev.

Den 26 juli, på morgonen, såg han, "hur vår flotta jagade efter svenska krigsskepp, då Gustaf Adolf gick på grund. Detta bevitnades även av herti²⁵gen, som pratade med oss och överräckte mig kikaren, så att jag fick följa med detta. Kort efter detta kom Amiral Wrangel till mig och bad i hertigens namn mig att överlämna åt honom sjökartorna och navigationsinstrument, som jag hade".

Berg vistades på Sveaborgs fästning från den 8 juli till den 25 aug., "då hertigen meddelade, att jag tillsammans med några officerare skulle få resa till Stockholm". De anlände dit den 1 sept. Berg stannade där, medan övriga officerare flyttades till olika städer. I april 1790 fick han af Rikets ståthållare genom konungen order "att inom fyra timmar lämna staden tillsammans med alla officerare i Stockholm och resa till Falun samt lova att inte ta in i någon stad, där det fanns våra officerare". Redan den 4 maj 1790 fick han "genom ortens guvernör kungens meddelande, att han skulle befrias. I Stockholm, fick han avge löftet, "att så länge detta krig räcker, vi inte skulle delta i krigstjänst mot Sverige".

"Vi fick en följeslagare och till Helsingör körde vi med kungens skjuts, användande sidovägar". Med ett franskt handelsfartyg kom brigadören Berg så till Kronstadt och anmälde sig för platsens kommandant.

Berg nämner också i sin rapport, att han i Stockholm besökte därvarande ryska krigsfångar, som utförde trädgårdsarbeten vid Haga. "Senare förbjöd man mig dessa besök", likaså utbetalning av manskapets lön, "för kungen ville själv sköta om den". Han begärde då att få köpa skor åt ortens befolkning för sina pengar, "för jag har sett dem vara barfota, också detta förbjöd man mig meddelande, att dess invånare snart skulle få skor". Han framhåller också, att "man försökte locka fångar till arbete med vackra ord, t o m med misshandel". Berg vände sig då till hertigen, som "lovade undersöka saken och få i stånd förbättringar. Troligtvis skedde också så".

Rapporten är dagtecknad den 20/6 1790, alltså innan freden slutits, och undertecknad *Ljubin Berg*.

Till detta kan fogas en notis, den 12mars 1789, av kejsarinnan Katarina II:s sekreterare¹⁸>: "Jag blef efterskickad för att uppläsa bref från Povalisjin¹⁹> och Berg. Våra skepp genombryta isen, somliga icke utan fara. Fångarna i Sverige underhållas ganska bra. Kejsarinnan är förtörnad på Berg. Tvifvel är om icke han sjelf gifvit sig, emedan kaptenlöjtnanten hissat flaggan, som af honom ströks. Detta framgår af den aflidne Greighs bref. Kanhända han nu blifvit god vän med dem. Han och officerane bjudas till hofvet på baler och tillställningar". Fångenskapen i Sverige hade alltså även sina ljusa sidor!